

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ORIJENTALNA FILOLOGIJA
TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

**OBJEKATSKA SINTAGMA U TURSKOM JEZIKU
(S POSEBNIM OSVRTOM NA GLAGOLSKE IMENICE
NA –mA i –dIk/-(y)AcAk U FUNKCIJI OBJEKTA)**

ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. Kerima Filan

Student:

Fatima Ljubijankić

Sarajevo, 2020.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Glagolske imenice.....	6
2.1. Glagolske imenice –mak,- maklik/ -meklik, –(y) iş.....	7
2.2. Morfološke karakteristike glagolskih imenica.....	8
3. Struktura nominalizirane rečenice.....	10
3.1. Višestruka nominalizacija.....	12
3.2. Objekatska sintagma.....	13
4. Glagolska imenica –ma u funkciji objekta.....	14
5. Glagolska imenica –dik i -(y)acak u funkciji objekta.....	19
6. Razlike između gl.imenica –dik/ - (y)acak i gl.imenice –ma.....	24
6.1. Značenje glagolske imenice (nominalizatora).....	24
6.2. Značenje predikatnog glagola ishodišne rečenice.....	26
6.2.1. Preoblika upitnih rečenica u upravnom govoru.....	28
6.3. Značenje predikatnog glagola temeljne rečenice.....	32
7. Zaključak.....	36
Literatura.....	38

1. UVOD

Ovaj rad će se zasnivati na obrazloženju glagolskih imenica, pretežno u objekatskoj sintagmi i njihovim prevodnim ekvivalentima u bosanskom jeziku. Korpus koji ćemo koristiti jeste *Nominalizacija II* (Ekrem Čaušević), također knjige *Fatih Harbiye* (Peyami Safa); *Puslu kitalar atlası* (Ihsan Oktay Anar); *Katre-i Matem* (Iskender Pala), odakle ćemo crpiti primjere iz konteksta i na takav način doprinijeti našem radu.

Da bismo pobliže pristupili našoj temi potrebno je ukratko objasniti sintaksu turske rečenice. Zbog složenosti sintaktičkih struktura potrebno je razdijeliti rečenice na jednostavne, proširene i složene. Ovdje smo se poslužili s najjednostavnijom podjelom. U jednostavne rečenice ubrajamo one sa subjektom i predikatom; *Kar yağıyor*, tu također spadaju i rečenice čiji subjekat ima atribut ili apoziciju; *Şiddetli kar yağıyor*. Proširene rečenice imaju i druge konstituente: objekat i priložne oznake; „*Yan gözle yüzüme dikkatli dikkatli baktı.*“¹

Rečenice koje imaju više od jednog finitnog predikata nazivaju se složenim rečenicama, odnosno, rečenice koje se sastoje od skupa jednostavnih rečenica i koje su određenim sklapanjem uvrštene u složenu.

Složene turske rečenice prema tipu sklapanja se mogu podijeliti na :

a) *asindetske ili bezvezničke* : kako joj ime samo govori, jeste složena rečenica u kojoj izostaju veznici. Tvore se nizanjem jednostavnijih rečenica. Takve rečenice i dalje ostaju gramatički nezavisne, a semantički povezane. Npr: „*Fahriye'ye doğru sokularak perişan bir halde olduĝunu ona hissettirdi, onun yardımını bekledi, Şinasi'nin önde olmasından istifade ederek bakiştılar.*“²

b) *sindetske ili vezničke*: su ustvari složene rečenice koje se tvore uvođenjem veznika, a dijele se na *nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice* (zavisno od veznika koji se upotrebljavaju). „*Macit orada idi, fakat yanında bir kadın vardı.*“³

¹ Peyami Safa, *Fatih Harbiye*, Alkim Yayınevi, Istanbul, 2004., str. 25.

² Ibid, str. 27.

³ Ibid, str. 34.

c) *sintetičke*: tj. one koje se uvode infinitivnim predikatom (kondicional i kondicionalna modalnost) npr: „*Bundan sonra ne istersen yapacağım.*“⁴

d) *rečenice s morfološko-sintaktičkim načinom izražavanja subordinacije*: nastaju pomoću nekog od glagolskih participa i postpozicije *gibi*. Npr; „*Şinasi onları gördü, fakat gözlerini gazeteye indirerek görmemiş gibi yaptı.*“⁵

Naime, turskom jeziku nije svojstvena subordinacija na nivou sintakse koju poznaju indoevropski jezici. Uz to, turski jezik ima razvijene asindetske strukture za razliku od indoevropskih jezika u kojima se pomoću veznika sintaksičke strukture priključuju jedna drugoj gradeći na taj način nezavisnosložene ili pak zavisnosložene rečenice.

Još jedna osobitost turskog kao aglutinativnog jezika na nivou sintakse je lijevostrano nizanje svih zavisnih elemenata u odnosu na upravni član rečenice. Ovo važi za svaku skupinu riječi. Na primjer atribut je uvijek ispred imenice, prilog ispred pridjeva, dopune i dodaci ispred glagola. Isto se ponaša i sintagma : njen upravni član postavlja ispred sebe sve elemente koji su mu podređeni, tako da i glagolska imenica u funkciji objekta stoji u rečeničnom nizu prije predikata, a ona sama upravlja elementima koji su joj podređeni postavljajući ih ispred sebe.

Također, kroz analizu sintakse turskog jezika, vidimo da se vidno razlikuje po sredstvima i načinima uvrštavanja zavisnih surečenica u glavnu rečenicu od indoevropskih jezika. Tako u turskom jeziku sindetske složene rečenice predstavljaju semantičke ekvivalente indoevropskih zavisnih rečenica. Među turkolozima postoji neslaganje po pitanju toga da li su infinitivne forme unutar turske rečenice zavisne surečenice ili su prošireni rečenični članovi. Važno nam je napomenuti i podjelu unutar infinitivnih formi u koje spadaju: *gerundi, participi i glagolske imenice*.

Gerundi odnosno glagolski prilozi. U rečenici imaju isključivo adverbijalnu funkciju za način i vrijeme, a posebno mjesto zauzima i gerund *-(y)ip*, koji nema svoje značenje, nego se ravna prema narednom finitnom ili infinitnom obliku glagola i poprima od njega i vrijeme, način, lice i broj.

⁴ Ihsan Oktay Anar, *Puslu kıtalar atlası*, İletişim Yayınları, 41 Baskı, İstanbul, 2011., str. 111

⁵ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 26

Participi se još nazivaju i glagolskim pridjevima, jer imaju osobine pridjeva, što znači da imaju atributsku funkciju, a mogu se i supstantivirati, što je nerijetka pojava u turskom jeziku. Također mogu posjedovati i osobine glagola, što znači da imaju lik, vid, vrijeme.

Glagolske imenice su gramatičko sredstvo nominalizacije. Nastaju preoblikom finitnog glagolskog oblika u infinitni, i sintaktički su podređene finitnom glagolskom predikatu rečenice u koju se uvrštavaju; nazvat ćemo je *temeljnom* rečenicom, dok rečenicu koju preoblikujemo nazivamo *ishodišna* rečenica. A detaljnije o glagolskim imenicama ćemo govoriti u nastavku.

U infinitne glagolske forme spadaju one koje ne mogu biti upotrijebljene u funkciji predikata glavne rečenice. Prema funkcijama ih možemo razvrstati na:

- a) *Supstantivne/imenske* (poprimaju svojstva imenice. U njih spadaju ; -mak, - ma, -maklik, - (y)iş, -dik i -(y)acak, npr: *giriş*- ulaz, *çıkış* – izlaz, *yiyecek*- hrana, *içecek*- piće);
- b) *atributne* (one stoje ispred imenice koju pobliže određuju. Njih čine; - dik,- miş, -(y)an, -r i -(y)acak, npr: *gelen adam*- čovjek koji dolazi, *solmuş çiçek* –uveli cvijet, *yazdığım mektup*- pismo koje sam napisao);
- c) *adverbijalne* (njih čine gerundi, npr: *kitap okuyarak*- čitajući knjigu);
- d) *predikatne* (kondicional i kondicionalna modalnost, *kitap okusam*- ako pročitam knjigu).

Sve ove skupine obnašaju u rečenici u koju su uvrštene različite funkcije koje se mogu i preklapati:

VRSTA SKUPINE		FUNKCIJA U REČENICI
1.	Imenska skupina : -mak; - ma; - maklik; - (y) iş; - dik i – (y)acak	subjektna, objektna, dio imenskog predikata, adverbijalna
2.	Atributna skupina: - dik; - miş; - (y)an; -r; - (y)acak	atributna, adverbijalna
3.	Adverbijalna: čine ih gerundi i kvazigerundi	Adverbijalna

Tako glagolski oblici – dik i –acak mogu biti višefunkcionalni i višeznačni. Oni se nazivaju i proparticima. Glagolske imenice na –dik i –acak uvrstavaju se u temeljnu rečenicu *upravljanjem* finitnog glagola (kao dopuna), a proparticipske skupine na –dik i –acak *pridruživanjem* nekoj imenici u sastavu ishodišne rečenice kao njen atribut (funkcija atributa). Ilustrirat ćemo to i primjerom sa glagolskim oblikom – dik:

1) subjektno uvrštavanje:

*Ben bir hata etmiş olabilirim, fakat senin buna karşı **yaptığın** çok ağırdır.*⁶ „Možda sam počinila grešku, ali ono što si ti zbog toga uradio veoma je bolno.“

2) objekatsko uvrštavanje:

*Fahriye, biraz evvelki hadisenin bu sinirliliği **uyandırdığını** anlıyordu.*⁷ „Fahrije je znala da je događaj koji se maloprije desio izazvao ovu nervozu.“

3) atributno uvrštavanje:

***Okuduğum** satırlar yüreğimi sızlatmıştı.*⁸ „Stihove koje sam pročitao dirnuli su mi srce.“

4) adverbijalno uvrštavanje:

*Susuzluğunu **giderdikten sonra** açlığını da bastırmaya kararlı olduğunu belliydi.*⁹ „Nakon što je ugasio žeđ bilo je jasno da je odlučan da okonča i glad.“

⁶ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 64.

⁷ Ibid., str. 30.

⁸ İskender Pala, *Katre-i Matem*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009., str. 3.

⁹ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 39.

U bosanskom kao i u turskom jeziku postoje infinitni glagolski oblici (forme). U bosanskom jeziku su to infinitiv, glagolski prilozi (prošli i sadašnji) i deverbativne i deadjektivne imenice.¹⁰ Za razliku od turskog gdje infinitivne oblike čine glagolske imenice, participi i gerundi. Zajedničke karakteristike su im da se ne mogu konjugirati i da im mjesto u rečenici otvara finitni glagol. Glavna razlika im je to što su turski infinitni oblici *sredstvo sintaktičke subordinacije* i što infinitne skupine nisu zavisne rečenice, nego su prošireni rečenični članovi, koji su po značenju slični bosanskim zavisnim rečenicama. Još jedna razlika jeste u tome što neke turske glagolske imenice mogu primati posvojne sufike, kao i to da neke nose oznake vremena, šta nije slučaj sa bosanskim infinitivima.

Osnovne preobliske (transformacije) finitnog glagolskog oblika u infinitni su:

- *Nominalizacija (poimeničenje, tur. isimlestirme)*

Nominalizacija je proces preobliske verbalnih (glagolskih) struktura u nominalne (imeničke), u turskom jeziku nominalizatori su glagolske imenice koje su sintaktički podređene finitnom glagolskom obliku temeljne rečenice. U ovom radu ćemo se kasnije detaljnije pozabaviti nominalizacijom.

- *Atribucija (popridjevljenje, tur. sıfatlaştırma)*

U rečenici gdje imamo skupinu čiji je upravni član particip ili proparticip, takve skupine zovemo atributnim skupinama. *Ben mümkün olan şeyleri istiyorum.*¹¹ „Želim stvari koje su moguće.“

- *Adverbalizacija (popriloženje, tur. belirteçleştirme)*

U rečenici u kojoj imamo skupinu čiji upravni član je gerund ili kvazigerund, takve skupine nazivamo adverbijalnim skupinama. Npr; *Gülter kapıyı açınca Neriman kendini içeri attı ve merdivenlere doğru koşmaya başladı.*¹² „Čim je Gulter otvorila vrata Neriman je uletila unura, i počela trčati prema stepenicama.“

¹⁰ Dževad Jahić; Senahid Halilović; Ismail Palić, *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000. str. 446.

¹¹ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 91.

¹² Ibid., str. 74.

2. GLAGOLSKE IMENICE

Turske glagolske imenice (kao i gerundi i participi) nastaju preoblikom finitnog glagolskog oblika u infinitni. S tom preoblikom gube obilježja predikativnosti, tako da su sintaktički podređene finitnom glagolskom predikatu temeljne rečenice u koju se uvrštavaju.

U radu pažnja će biti usmjerena na objekatsku sintagmu u turskoj rečenici čiji su nosilac tri *glagolske imenice*; - *dik*, -(y)*acak*, -*ma*. Gl. imenice na -*dik* i -(y)*acak* u svojoj strukturi imaju temporalno značenje, prva za sadašnjost i prošlost, druga za budućnost. Za razliku od njih, gl. imenica na -*ma* u svojoj strukturi ne nosi oznaku vremena. Prethodno ćemo pojasniti općenito glagolske imenice i nominalizaciju u turskom jeziku i prevodni ekvivalent u bosanskom jeziku.

Ako uporedimo gl.imenice u turskom i bosanskom jeziku, vidjet ćemo da među njima postoji razlika. U bosanskom jeziku glagolske imenice su neobilježena jezička sredstva, tvore se dodavanjem sufiksa -*nje* na glagolsku osnovu (čitati – čitanje), u turskom jeziku gl. imenice nose obilježja vremena, a mogu primati i razne dopune i dodatke.

Kao što smo već naveli, glagoske imenice spadaju u infinitne oblike. U turskom jeziku ima ih dosta, a mi ćemo spomenuti ovih šest: -*mak*, -*ma*, -*maklik*, -(y)*iş*, -*dik* i -(y)*acak*. One označavaju vršenje radnje ili pak rezultat svršene radnje.

Glagolske imenice obuhvataju riječi koje imaju prirodu *glagola*, što znači da uz sebe vežu dopune i dodatke, i *imenica*, pa uz sebe vezuju determinatore, dekliniraju se itd.

Dik i -(y)*acak* se nazivaju i proparticipima, jer imaju dosta izraženu atributnu funkciju (npr. *yazdıđım mektup* – pismo koje sam napisala). Ove gl.imenice po svojim sintaktičkim funkcijama su bliske gl.imenici na -*ma*, to jest, mogu imati funkciju subjekta, predikata, ali i sporednih članova rečenice, objekta i adverbijala. Ove tri glagolske imenice u funkciji objekta bit će u fokusu našega zanimanja u ovome radu. Prije obrade tih gl. imenica, osvrnut ćemo se kratko i na druge naprijed spomenute gl. imenice.

2.1. Glagolske imenice –mak,- maklik/ -meklik, –(y) iş

Glagolska imenica na –mak služi kao preoblika nominalizacije, što znači da preuzima imeničke funkcije u rečenici. Ova glagolska imenica je bliska gl.imenici –ma u pogledu funkcija u rečenici i značenja, ali ona ipak ne može da primi sufikse za genitiv i akuzativ, kao ni posvojne sufikse, tako da u savremenom turskom jeziku te njene krnje oblike preuzima gl.imenica –ma.

Uz modalne glagole *istemek* „željeti“ i *bilmek* „znati, moći“ glagolska imenica – mak obavezno je u apsolutnome padežu.

1. *Fakat delikanlı babasını o halde bırakmak istemiyordu.*¹³

„Ali mladić nije htio **ostaviti** / **nije htio da ostavi** oca u takvom stanju.“

U ovom primjeru vidimo da je gl. imenica –mak u apsolutnom padežu i vrši funkciju objekta u ovoj rečenici, međutim neki ga nazivaju i neodređenim akuzativom, to jest akuzativni oblik sa nulti gramatičkim morfemom.

Upotrijebi li se umjesto –mak nominalizator –ma, tad je obvezatan njegov akuzativni oblik:

2. *Baloya gitmeyi şimdi istemiyordu.*¹⁴

“Sada nije željela ići na bal.“

Glagolska imenica na –maklik/ -meklik je istoznačna sa gl.imenicom na –ma, ali je u savremenom turskom jeziku potisnuta iz upotrebe. Navest ćemo primjer iz gramatike koji je danas arhaičan:

3. *Babam gelmekliğinizi (gelmenizi) rica etti.*¹⁵

„ Otac je zamolio da dođete.“

¹³ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 128.

¹⁴ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 135.

¹⁵ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1996., str.342.

Glagolska imenica na –(y) iş najčešće izražava način vršenja radnje; *çıkış* „izlaz (način izlaza)“, *gidiş* „odlazak (način odlaska)“, često se može vidjeti i u značenju prave imenice: *alışveriş*–kupovina.

4. ...gece yarısından sonra Macit'le beraber, otomobille bu sokaklara **girişini** hatırladı.¹⁶

„...sjetila se **kako je ulazila** s automobilom u ove sokake sa Madžidom poslije ponoći.“

Kao što smo već rekli, ova glagolska imenica najčešće pokazuje način vršenja radnje ali se može izraziti i procesualnost, ali se tada izjednačava sa gl.imenicom na –ma.

Gl.imenica na –(y)iş+posvojni sufiks + da/de priloška je odredba vremenskog značenja i tada je semantički ekvivalent vremenskih adverbijala –dikte / -diğınide „kad“ i –dikçe „svaki put kad; kad god“ npr:

5. Neriman buradan hemen her **geçişinde** bu sözü hatırlıyor ve gülümsüyordu.¹⁷

„**Svaki put kada** bi ovuda prolazila, Neriman bi se sjetila tih riječi i nasmijala se.“

2.2. Morfološke karakteristike glagolskih imenica

Iako se u ovom radu nećemo baviti morfološkim karakteristikama glagolskih imenica, samo ćemo ukratko da ih predstavimo iz tog ugla. One se mogu tvoriti od svih jednostavnih i proširenih glagolskih osnova pa i od analitičkih glagolskih oblika za izražavane modalnih i vidskih značenja. To ćemo prikazati sa glagolskom imenicom na –dik, koja ima relativno vremensko značenje i prevodi se u našem jeziku finitnim glagolskim oblikom u sadašnjem i prošlom vremenu;

- *geldiğim* „moje dolaženje“ (u prošlosti ili sadašnjosti),
- *yapabildiğim şey* „ono što sam mogao uraditi/ ono što mogu uraditi“ (mogućnost izvršavanja radnje),

¹⁶ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 130.

¹⁷ Ibid., str. 33.

- *yapamadiğim iş* „posao koji nisam mogao uraditi/ posao koji ne mogu uraditi,, (nemogućnost izvršavanja radnje),
- *konuşturduğum adam* „čovjek kojeg sam natjerao da govori/ čovjek kojeg tjeram da govori“ (učiniti da neko izvrši neku radnju),
- *yazıverdiğim mektup* „pismo koje sam začas napisao“ (radnja koja se radi brzo), itd.

1. *Oturduğum mahalle, oturduğum ev, konuştduğum adamların çoğuşu sinirime dokunuyor.*¹⁸

“Mahala u kojoj živim, kuća u kojoj stanujem, većina ljudi s kojima razgovaram me nerviraju.”

U navedenom primjeru, gl.imenicu na – dik ćemo prevesti u sadašnjem vremenu, zbog finitnog glagola koji pokazuje to vrijeme (*dokunuyor*), a prema kojem se ona ravna. Posvojnim sufiksom se izražava prvo lice jednine kao vršilac radnje. Tako se od glagola *oturmak* dobiva glagolska imenica *oturduğ* + *um* “moje odsjedanje”, i druga značenja se dobivaju tvorbom iste glagolske imenice od perifrastičkih ili modalno vidskih odgovarajućih oblika: *oturmuş oldum* “bio sam odsjeo”, *oturuverdim* “brzo sam sjeo”.

2. *Size neler yapabileceğimi gösterme fırsatı verin bana.*¹⁹

„Pružite mi priliku da vam pokažem šta sve mogu uraditi.“

3. *Altmışın üzerinde gösteren ressam efendinin sık sık "tülpe" deyip durması dikkatini çekmiş.*²⁰

„Privuklo mu je pažnju to što je gospodin slikar, koji je izgledao kao da ima nešto više od 60 godina, stalno ponavljao 'tulipan'.“

¹⁸ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 30.

¹⁹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 147

²⁰ Ibid, str. 80

4. *Kaptanpaşa hazretlerinin şiddetli tedbirleri buradaki mahkûmlara nefes aldırmıyor, her gün onları yoruyor, terletiyor, eziyetten geçiriyor ve nihayet akşam olunca bitkin ve perişan uyuyup kalmalarını sağlıyordu.*²¹

„Kapetanove, njegovo veličanstvo, žestoke mjere ne daju predaha ovdašnjim zatvorenicima, svaki dan ih umara, preznojava, tjera ih kroz muke i na kraju čim se smrkne, umorne i utučene ostavljao bi ih da spavaju.“

Ovi primjeri pokazuju da, također, glagolske imenice –ma i –acak (koje su uz gl. imenicu na –dik predmet obrade u ovome našem radu) također mogu izvesti iz različite glagolske osnove. Ovdje imamo glagolsku imenicu –acak u analitičkoj formi posibilitiva (yap-a-bilmek), koja nosi posvojni sufiks za prvo lice jednine, *yapabileceğimi- ono šta mogu uraditi*, dok glagolska imenica –ma ima za osnovu analitičku formu trajnosti ili višekratnosti (-ip durmak), u ovom slučaju *deyip durması-stalno govoriti*, koja nosi posvojni sufiks treće lice jednine.

U turskom jeziku se dosta zastupljene nominalizirane rečenice, što mu omogućavaju njegova aglutinativna morfologija, na taj način je i razvio svoju asindetsku sintaktičku strukturu.

3. STRUKTURA NOMINALIZIRANE REČENICE

1. *Hala şapkası başındaydı. Biraz sonra **BUNU** hissetti.*²² = *Hala şapkası **başında** **olduğunu** biraz sonra hissetti.*

“ Kapa mu je još uvijek bila na glavi. Malo kasnije je TO osjetio. = Malo kasnije je primjetio da mu je kapa još uvijek na glavi.”

²¹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 146.

²² P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 39.

Nominalizirana rečenica uvrštava se u temeljnu na mjesto anaforičkih pokaznih zamjenica *bu, o*, zamjeničkog priloga *orasi*, te zamjenica *bu* i *o* u sastavu adverbijalnih konektora *bunun için/ onun için* itd.

Funkcija imenske skupine na -dik u ishodišnoj rečenici zavisi od toga koju je funkciju obnašala anaforička zamjenica u temeljnoj rečenici. Ako je, recimo, anaforička zamjenica imala funkciju subjekatske ili objekatske dopune finitnog predikata i nominalizirana rečenica u ustroju temeljne rečenice će biti u toj funkciji.

“Ako je subjekt u prednjemu polju ishodišne rečenice, nakon preoblike nominalizacije mora biti u genitivu jer je poznat i određen. Ukoliko je pak u stražnjemu polju (ispred predikata), tad može biti i u apsolutnome padežu i u genitivu, a kriterij izbora jednoga ili drugog padeža utemeljen je na opoziciji *neodređenost* (apsolutni padež): *određenost / konkretnost* (genitiv).”,²³

2. a. *Üç kişi odada çalışıyordu.*

„Tri osobe su radile u sobi.“

b. *Üç kişinin odada çalıştığını gördüm.*

“Vidio sam da su tri osobe radile u sobi.”

3. a. *Odada üç kişi çalışıyordu.*²⁴

“U sobi su radile (neke) tri osobe.”

b. *Odada üç kişi çalıştığını gördüm.*

“Vidio sam da su u sobi radile (neke) tri osobe.”

c. *Odada üç kişinin çalıştığını gördüm.*

“Vidio sam da su u sobi radile tri (ne cetiri) osobe.”

U 2.a. ishodišnoj rečenici riječ *üç kişi* je u prednjem dijelu rečenice (tema), zato nakon preoblike nominalizacijom (2b.) mora biti u genitivu i pokazuje nam da se radi o nekim poznatim osobama. U 3.a. rečenici vidimo da riječ *üç kişi* dolazi odmah uz glagol, na kraju rečenice (rema), i nakon preoblike nominalizacijom (3b.) ostaje u apsolutnom padežu, što znači da se radi o *nekim osobama*, odnosno neodređen pojam. U rečenici 3.c. imamo isticanje ili naglašavanje jednog dijela rečenice, u turskom jeziku rečenični

²³Ekrem Čaušević, *Nominalizacija u turskom jeziku II*, Izvorni znanstveni članak, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1997., str. 29.

²⁴I. O. Anar, *Puslu kitalar atlası...*, str. 134

konstituent koji se želi naglasiti stavlja se neposredno ispred glagola. Tako u ovom primjeru se naglašava da su u sobi radile tri osobe a ne recimo četiri, i on također prima genitivni nastavak jer je određen.

A što se tiče rečenica u pasivu, njihov gramatički subjekat nakon preoblike nominalizacije može biti i u genitivu i u apsolutnom padežu.

4. *Padişah olanları görmüş, vezirine gerekenin yapılması için işarette bulunmuştu.*²⁵

„Padişah ih je vidio, i naredio veziru **da se uradi** ono što treba.“

3.1. Višestruka nominalizacija

Zbog svoje aglutinativne prirode, za razliku od bosanskog, nominalizacija je veoma zastupljena u turskom jeziku. Kao što često možemo primjetiti, u sintaksi turskog jezika je prirodno da se nađe više gl. imenica kao nositelja nominaliziranog rečeničnog segmenta u jednoj rečenici:

1. *Şahin, sultana ulaşmaya karar verdiğiinde Ayasofya Hamamı önünde, şehri koruması gerekenlerin şehri yağmalamak üzere olduklarını görmüştü.*²⁶

“Kada je Şahin odlučio da dođe do sultana ispred hamama Ayasofije, vidio je da su gotovo opljačkali grad oni koji su ga trebali čuvati.”

Ovdje imamo više sintagmi koji sadrže nominalizaciju: *ulaşmaya karar verdiğiinde* „kada je odlučio da dođe“ gdje je glagolska imenica –ma (*ulaşmaya* “da dođe”) došla kao dopuna glagola *karar vermek*; *koruması gerekenlerin*, ovdje je također gl.imenica –ma (*koruması* “da čuva”) kao dopuna glagola *gerek*; *olduklarını görmüştü*, imamo gl.imenicu –dik (*olduklarını* “da su”) u akuzativu kao dopunu glagola *görmek*.

2. *Şinasi, Neriman'a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alaka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu.*²⁷

²⁵i. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 85.

²⁶ Ibid., str. 132

“Kad god bi Šinasi *shvatio da riječi koje je rekao* Neriman, te večeri još manje *probudjuju* njeno interesovanje, *povišenim i umornim glasom* pitao ju je *pitanja na koja nije* dobivao odgovore.”

Kao što u jednoj rečenici može da se nađe više nominaliziranih sintagmi, isto tako se uporedo može naći adverbilizacija, atribucija i nominalizacija. Ovdje imamo primjer; *söylediği sözler-* riječi koje je rekao (atribucija), *anladıkça-* kad god bi shvatio (adverbilizacija), *uyandırdığı anladıkça-* kad god bi shvatio da probudjuju (nominalizacija, -dik).

3.2. Objekatska sintagma

Specifičnost turskog jezika jeste lijevostrano nizanje svih zavisnih elemenata u odnosu na upravni član (predikat) rečenice. Ovo također vrijedi i za sintagmu: njen upravni član „postavlja“ ispred sebe sve elemente koji su mu podređeni. To znači da glagolska imenica u funkciji objekta stoji u rečeničnom nizu prije predikata, a ona sama upravlja elementima koji su joj podređeni „postavljajući“ ih ispred sebe. To ćemo vidjeti kroz primjere koji slijede:

Ako ishodišna rečenica u sebi ima sintagmu u akuzativu, nakon nominalizacije neće se promijeniti padež sintagme.

1. ...*sonunda findık büyüklüğündeki koru çıplak avucuna aldı.*²⁸

„...na kraju u svoj goli dlan uzeo je žeravicu veličine lješnjaka.“

2. ...*sonunda findık büyüklüğündeki koru çıplak avucuna alması...*

“... na kraju uzimanje žeravice veličine lješnjaka u svoj goli dlan..”

Ove rečenice nam potvrđuju prethodnu stavku da upravni član objekatske sintagme ostaje u akuzativu, to znači da objekat ne mijenja svoj padež u procesu nominalizacije,

²⁷ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 7.

²⁸ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 40.

što je u ovome primjeru slučaj sa *kor-u* - žeravicom, koja je ostala i dalje u akuzativu kao direktni objekat finitnog glagola *avucuna almak* .

Također direktni objekat u apsolutnom padežu nema nikakvih promjena, i nakon nominalizacije ostaje u apsolutnom padežu.

Adam mesaj aldi- adamın mesaj alması,

“ *čovjek je primio poruku- čovjekovo primanje poruke*”

Kao što vidimo, uvođenjem glagolske imenice umjesto finitnog gl. oblika ne mijenja se padež objekta, on ostaje u apsolutnom padežu kao i u ishodišnoj rečenici (*adamın mesaj alması*).

4. GLAGOLSKA IMENICA –MA U FUNKCIJI OBJEKTA

Preoblika finitnog predikata jedne ishodišne rečenice u infinitni i njegovo uvrštavanje u drugu složenu rečenicu je tipičan način sklapanja rečenica u turskom jeziku. Infinitna forma je upravni član sintagme kojoj pripada, i ona postavlja na lijevu stranu elemente rečenice koji joj pripadaju. Svaka sintagma sa infinitnom formom predstavlja semantičku cjelinu, kao što se u indoevropskim jezicima zavisne rečenice uzimaju kao semantička cjelina jedne zavisnosložene rečenice.

Glagolska imenica na –ma se tvori od infinitne osnove glagola dodavanjem nastavka –ma/-me. Prevodni ekvivalent ove gl.imenice na bosanski jezik je: a) infinitiv na –ti/-ći; b) gl. imenica na –nje; c) zavisna izričnom ili namjerna rečenicom s veznikom –da. Prima sve imeničke nastavke, a označava tok i vršenje radnje.

Glagolska imenica na –ma u turskoj rečenici može obnašati funkciju: subjekta, objekta (direktnog, indirektnog), atributa, funkciju dijela imenskog predikata, funkciju dopune predikativa *var/ yok, lazım, gerek*.

Ona dolazi i kao dopuna faznih i modalnih glagola, pri čemu vrši funkciju *direktnog (ak.) i indirektnog objekta (dat. i abl.)*.

Fazni glagoli	Primjeri
(dat.) başlamak – početi	düşünmeye başlamak
(dat.) devam etmek- nastaviti	yürümeye devam etmek
(ak.) sürdürmek- nastaviti	gezmeyi sürdürmek
(ak.) kesmek- prestati	ağlamayı kesmek

Modalni glagoli	Primjeri
(ak.) istemek- željeti	Medreseye gönderip okutmayı çok arzu ederdi. ²⁹
(ak.) arzu etmek- željeti	Tatile gitmeyi diliyor.
(ak.) dilemek- željeti	×Tatile gitmek diliyor.

Glagol *istemek* je iznimka jer uz njega mogu doći i gl.imenica –ma i –mak.

1. *Ama bu seneki sonbahar yağmurları için aynı şeyi düşünmek istememişti.*³⁰

„Ali nije želio isto misliti i o ovogodišnjim jesenjim kišama.“

2. *İki ömrüm olsaydı ikincisini de İstanbul'da geçirmeyi çok isterdim.*³¹

„Da imam dva života i drugi bih mnogo želio da provedem u Istanbulu.“

Također, glagol *bilmek* je jedan od glagola uz koji može doći i –ma i –mak.

3. *Daha mengene kullanmayı bile bilmiyor.*³² „Çak još i ne zna koristiti presu.“

4. *Bir türlü uyanmak bilmiyordu.*³³ “Nije se nikako znao probuditi.”

Navest ćemo dva primjera koja nam pokazuju glagolsku imenicu –ma u akuzativu u funkciji direktnog objekta.

5. *Bütün emellerinden vazgeçmeyi düşündü.*³⁴

“Razmišljala je da odustane/ odustati od svih svojih napora.”

6. *Giyinip evden çıkarken ibriği almayı unutmamıştı.*³⁵

„Kad se obukla i izlazila iz kuće, nije bila zaboravila uzeti / da uzme ibrik.“

²⁹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 69.

³⁰ Ibid., str. 151.

³¹ Ibid., str. 176.

³² İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 194.

³³ Ibid., str. 225.

³⁴ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 45.

³⁵ İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 40.

U prvoj rečenici riječ *vazgecme-yi* kao *diretni objekat* glagola *düşünmek*, koji stoji u prošlom vremenu. U drugoj rečenici je gl.imenica *almayı* u akuzativu kao direktni objekat glagola *unutmak*, koji je u pluskvamperfektu (*unutmamıştı*). Prijevodni ekvivalent prve rečenice jeste zavisna namjerna rečenica ili infinitiv –ti /- cí, dok drugu rečenicu prevodimo zavisnom izričnom rečenicom ili infinitivom na ti/ cí.

Glagolska imenica - *ma* prima posvojne sufikse (PS) svih lica. Ovakva nominalizirana rečenica također može da vrši funkciju subjekta, objekta i predikatnog imena. Nas će ovdje zanimati njena funkcija objekta, koji može biti direktni i indirektni.

7. *Bana gözlerimi yummamı söyledi.*³⁶

„Rekao mi je da zatvorim oči.“

8. *Babası, Şinasi'yi görmesini ve çağırmasını bir kere daha tenbih etmişti.*³⁷

„Otac ju je još jednom bio upozorio da vidi i pozove Şinasija.“

9. *...Nakşigül'ü öldürenlerin böylesine özel bir lale soğanının farkında olmamalarına ihtimal vermiyordu.*³⁸

„...nije mogao pretpostaviti da oni koji su ubili Nakşigül, nisu primjetili jednu tako posebnu lukovicu lale.“

U rečenici (7) imamo gl.imenicu –ma + PS za prvo lice jednice (*yummamı*) koja je u funkciji *direktnog objekta*, kao što je to slučaj i sa slijedećom rečenicom, čiji su posvojni sufiksi u tećem licu jednine (*görmesini ve çağırmasını*). Međutim imamo i primjer koji nam pokazuje da gl.imenica + PS također može biti i indirektni objekat u dativu (*farkında olmamalarına*). Prijevodni ekvivalent ovih rečenica na bosanski su zavisne objekatske rečenice.

Glagolska imenica –ma može doći i kao *indirektni odjekat* u dativu ili ablativu, a tada najčešće dolazi sa glagolima: *başlamak*, *karar vermek*, *devam etmek*, *dikkat etmek* i dr.

10. *Babasına karşı gücenmiş ve kederli görünmeye karar verdi.*³⁹

„Odlučila je pred svojim ocem izgledati uvrijeđeno i tužno. „

³⁶ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 64.

³⁷ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 63.

³⁸ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 114.

³⁹ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 55.

11. *Kemençesini torbasından çıkararak o şarkıyı çalmaya başladı...*⁴⁰

“Izvadiivši iz torbe svoju violinu počeo je svirati/ da svira onu pjesmu.”

12. *Bir an daha sonraki insanların bu duvarları göz hizasından yüksek örme yoluna sapmalarından korktu.*⁴¹

„Pobojao se da ne bi ljudi, koji dolaze malo kasnije, skrenuli/ skretanja ljudi s puta/ čiji su zidovi viši nego što se očima može pregledati.“

U bosanskom ove konstrukcije se također mogu prevesti infinitivom –ti/ –ći ili gl.imenicom –nje ili zavisnom izjavnom rečenicom.

Kroz nekoliko primjera ćemo prikazati da finitni glagoli mogu biti u svim vremenskim oblicima, i na koji način utječu na značenje rečenice.

13. *Böylece belki katilleri yakalayıp Nakşigül'ün ruhuna karşı duyduğu sorumluluğun gereğini yerine getirebilmeyi umuyordu.*⁴²

“Nadao se, ako bi uhvatio ubice, da bi tako mogao izvršiti potrebnu odgovornost /da izvrši potrebnu odgovornost koju je osjećao spram Nakşiguline duše.“

14. *Bilmemiş olmayı tercih ediyorum.*⁴³

„Biram da ne budem obaviješten.“

15. *Hayatımı kurtaran bir insana daha nazik davranmayı elbette isterdim.*⁴⁴

„Naravno da sam se želio ljepše ponašati/ da se ponašam prema čovjeku koji mi je spasio život.“

16. *...ama hiç kimseyi inandırmayı başaramadı.*⁴⁵

„...ali nije nikoga uspio uvjeriti/ da uvjeri.“

17. *...eğer bu kişiyi bulup uyandırmayı başarabilirse uykusuzluk illetinin artık onun yakasını bırakacağını söylemişti.*⁴⁶

„...rekao mu je ako uspije naći i probuditi/ da nađe i da probudi tu osobu, da će ga napokon napustiti bolest nesanicice.“

⁴⁰ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 14.

⁴¹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 50.

⁴² Ibid., str. 83.

⁴³ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 100.

⁴⁴ İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 114.

⁴⁵ Ibid., str. 20.

⁴⁶ Ibid., str. 216.

18. *Haydi! Bu gü rzü kaldırmayı dene' diye bağırdı.*⁴⁷

„Vikao je: Hajde! Pokušaj podići ovu palicu! „

Finitni glagoli u ovim rečenicama mogu biti u svim glagolskim vremenima (sadašnje, prošlo, buduće), kao i u im/posibilitivu i u drugim analitičkim formama. Zavisno od vremena u kojem je finitni glagol tako ćemo prevesti i rečenice. Rečenični konstituenti ovih rečenica u bosanskom jeziku su zavisna izrična i namjerna rečenica.

Razlika aktivnog i pasivnog oblika glagolske imenice – ma jeste u tome što pasivni oblik obavezno ima posvojni sufiks za 3.lice jednine.

19. *Bir fincan kahveyle bir kova su getirilmesini emretti.*⁴⁸

„Naredio je da mu se donese pored šoljice kahve i jedna posuda s vodom.“

U ovom poglavlju također možemo spomenuti *arapske glagolske imenice (masdare)*, jer su po sintaksičkim funkcijama slične glagoskoj imenici –ma i –mak, primjerima ćemo pokazati njihovo korištenje u rečenici:

20. *Sonra bunu tashihe çalıştı.*⁴⁹ „Kasnije je pokušavala da to ispravi.“

21. *Bunu derhal tashih etmeği düşündü.*⁵⁰ „Namjeravala je to istog časa ispraviti.“

22. *Ondan adamı teşhis etmesini istiyormuş.*⁵¹ „Zbog toga je želio da utvrdi ko je taj čovjek.“

Ovi masdari u sastavu složenih glagola (dodan pomoćni glagol *etmek* “činiti”) nominaliziraju se kao i svi drugi glagolski predikati.

⁴⁷ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 140.

⁴⁸ Ibid., str. 110.

⁴⁹ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 110.

⁵⁰ Ibid., str. 53.

⁵¹ I. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 103.

5. GLAGOLSKA IMENICA –DIK I -(Y) ACAK U FUNKCIJI OBJEKTA

Preoblika finitnog predikata ishodišne rečenice u glagolske imenice –dik i –acak i način na koji se one uvrštavaju u temeljnu rečenicu ne razlikuju se od preobliske i uvrštavanja bilo koje druge glagolske imenice.

Kroz sljedeći primjer ćemo prikazati preobliske glagolske rečenice i značenje glagolskih imenica na –dik i –acak:

1.Evde kitap okudu.	<i>evde kitap okuduđu</i>
2.Evde kitap okumuş.	<i>evde kitap okuduđu/ okumuş olduđu</i>
3.Evde kitap okuyor.	<i>evde kitap okuduđu/ okuyor olduđu</i>
4.Evde kitap okur.	<i>evde kitap okuduđu</i>
5.Evde kitap okumaktadır.	<i>evde kitap okumakta olduđu</i>
6.Evde kitap okumuştü.	<i>evde kitap okumuş olduđu/ kitap okuduđu</i>
7.Evde kitap okuyordu.	<i>evde kitap okuduđu</i>
8.Evde kitap okuyacak.	<i>evde kitap okuyacađı /okuyacak olduđu</i>

Primjerom smo vidjeli nominalizirane oblike glagolskih imenica –dik i –acak svih jednostavih i proširenih glagolskih vremena, i da ove dvije glagolske imenice nose značenje vremena. Važno je spomenuti da ove glagolske imenice imaju relativno značenje vremena, odnosno glagolska imenica se ne mijenja iako se mijenja vrijeme finitnog glagola. Npr:

	<i>söylemişti</i> ⁵²
	<i>söyledi</i>
1. <i>Uzun Ihsan Efendi ona tekrar tekrar maceranın bir ibadet olduğunu</i>	<i>söylüyordu</i>
	<i>söylledi</i>
2. <i>Uzun Ihsan Efendi ona tekrar tekrar maceranın bir ibadet olacağını</i>	<i>söylüyor</i>
	<i>söyler</i>
	<i>söyleyecek</i>
1. Uzun Ihsan mu je ponovo (bio rekao/rekao/govorio/govorio bi/ kaže/stalno govori/reći će) da je avantura jedan ibadet.	
2. Uzun Ihsan mu je ponovo (bio rekao/rekao/govorio/govorio bi/kaže/stalno govori/reći će) da će avantura biti jedan ibadet.	

Glagolske imenice –dik i –acak u nominaliziranoj rečenici mogu imati funkcije subjekta, predikata, objekta i adverbijala. Nas će ovdje zanimati njihova funkcija objekta.

Sintaksička veza između gl.imenice u funkciji objekta i finitnog predikata ostvaruje se preko gl.rekcije. Što znači da finitni predikat određuje u kojem će padežu biti objekat, u ovom slučaju glagolska imenica.

Kod glagolske imenice –dik vremensko značenje prošlosti i sadašnjosti nije razgraničeno, tako da se ove rečenice mogu prevesti na dva načina; u prošlom i sadašnjem vremenu. Da bi se u ovim rečenicama preciziralo vrijeme, sadašnje ili prošlo, može se koristiti perifrastrična konjugacija: *istemiş olduğunu-* šta si htio/ želio; *istemekte olduğunu-* šta hoće/želi. Semantički ekvivalent ovih rečenica je bosanska *zavisna izrična rečenica sa veznikom –da*.

Ovo su primjeri u kojima glagolska imenica na –dik ima funkciju direktnog objekta:

1. *Sultanın kendisini izlediğini hissediyor.*⁵³

⁵² I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 83.

„Osjeća **da** ga sultan **gleda**.”

2. *Macit'ten ayrıldığı zamandan beri geçen bu üç gün içinde babasını ne dereceye kadar **kazanabildiğini hesap etti**. Hiç.*⁵⁴

„Otkako se je rastala sa Madžidom u zadnjih tri dana proračunala je koliko **može da pridobije** svog oca. Nikako.“

Kroz primjere izvedene iz korpusa donosimo značenja gl.imenice unutar konteksta. U prvom primjeru rečenicu smo preveli u sadašnjem vremenu, zbog vremena u kojem se nalazi finitni glagolski oblik i sam glagol izlemek zbog svog leksičkog značenja doprinosi tome da se u ovoj rečenici gl.imenica prevede u sadašnjem vremenu. U drugom primjeru zbog okruženja u kojem je gl.imenica (*ne dereceye kadar kazanabildiğini hesap etti*), i utjecaja vremena finitnog glagola prevodimo je u prošlom vremenu.

Ova gl.imenica u funkciji objekta može da primi sve vrste posvojnih sufiksa. Ti posvojni sufiksi označavaju lice koje je vršitelj gl. radnje sadržane u značenju glagola iz kojega je izvedena gl imenica:

3. *Ben de niçin bunun acele olmasını **istemediğimi bilmiyorum**.*⁵⁵

„Ni ja *ne znam* žasto *ne želim* da se ovo ubrza.”

4. *Her şeyi söylemeye **hazır olduklarını anladı**.*⁵⁶

„Svatio je da su spremni da sve kažu.“

U fukciji indirektnog objekta mogu biti i u dativu, ablativu rijeđe u lokativu, instrumentalu.

5. *Dışarıdan birisi görse mutlaka **delirdiğine hükmederdi**.*⁵⁷

„Da ga vidi neko izvana sigurno bi *rekao da je poludio*.“

6. *Yeye'nin bunu **bildiğinden emin misin**?*⁵⁸

„*Jesi li siguran da je Jeje ovo znao*.“

⁵³ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 134.

⁵⁴ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 54.

⁵⁵ Ibid., str. 89.

⁵⁶ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 22.

⁵⁷ Ibid., str. 30.

⁵⁸ Ibid., str. 94.

7. *Sözleşmeyi imzaladığınızda ısrar ediyorlar.*⁵⁹

„Ustrajava na tome *da ste potpisali ugovor.*“

Finitni glagoli nominaliziranih rečenica također mogu biti izraženi analitičkim formama:

8. *Bünyamin bu adamdan neden korkulduğunu anlayamadı.*⁶⁰

“Nije mogao shvatiti zašto se Benjamin boji tog čovjeka.”

9. *Çünkü Selman Can ona sık sık dışarıda başka bir hayatın olduğunu hatırlatıp duruyor.*⁶¹

“Jer ga je Selman Džan često podsjećao da vani postoji drugačiji svijet.”

10. *Notu okuyanlar onun kimliğini açıklamaktan çekindiğini hemen anlayabilirlerdi.*⁶²

„Oni koji su pročitali bilješke, odmah *su mogli shvatiti da se ustručava* pojašnjavati svoj identitet.“

Imamo slučajeve kada je glagolska imenica u funkciji objekata uz neku drugu infinitnu formu, što zna predstavljati problem nenativnim govornicima turskog jezika.

11. *Annesinin ölmeden evvel kendi babasına otuz iri inci tanesi vererek onu korumasını ve şehzade olduğunu bildirmemesini vasiyet ettiğini, babasının da bu incilere hiç dokunmadan onu koruduğunu öğrenmesi ne işine yarardı.*⁶³

„Šta mu je koristilo da sazna da je njegova majka prije smrti zadužila njegovog oca dajući mu 30 krupnih zrna bisera da ga čuva i da mu ne kaže da je princ, i da ga je otac čuvao ne dirnuvši one bisere.“

Glagolska imenica –acak, sintaksički je slična gl.imenici –dik, s njom se nominalizira rečenica čiji je finitni predikat futur na - (y)acak, prezenta na – (yor) s priložnom oznakom vremena i prezent na – r kad označava potencijalnu budućnost. Npr:

O okula gelecek. – Onun okula geleceği-ni söylediler.

⁵⁹ Ekrem Čaušević, „Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku“ Ibis grafika d.o.o, Zagreb 2018; str. 123.

⁶⁰ I. O. Anar, *Puslu kitalar atlası...*, str. 102.

⁶¹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 72.

⁶² *Ibid.*, str. 3.

⁶³ *Ibid.*, str. 177.

„Rekli su da će on sutra doći u školu.”

O yarın okula geliyor. – Onun yarın okula geleceği-ni söylediler.

“Rekli su da on sutra dolazi u školu.”

Yarın okula gelir. – Yarın okula geleceği-ni söylediler.

“Rekli su da će sutra doći u školu.”

Navedeni primjeri nam pokazuju nominalizaciju rečenice sa glagolskom imenicom – (y)acak, u kojem ona vrši funkciju direktnog objekta (akuzativ) glagola soylemek.

Gl.imenica –acak također dolazi sa svim vrstama posvojnih sufiksa:

12. *Öte yandan bir günahın çocuğu olmaktan korkuyor ve bu gerçeikle yüzleşemeyeceğimi düşünüyordum.*⁶⁴

„S druge strane se bojim da sam dijete grijeha i mislio sam da se neću moći suočiti s tom istinom.“

13. *...yakınlarının yanına gitmesi gerektiğini, gerekirse ona borç para verebileceklerini söylediler.*⁶⁵

„...rekli su mu da treba ići kod svojih bližnjih, ako treba mogu i da mu posude novca.“

Imamo primjere kada je finitni glagol u obliku analitičkih formi:

14. *Umdüğünün aksine kötü bir haber ile karşılaşacağını nereden bilebilirdi ki?!.*⁶⁶

„Suprotno tome što se nadao, otkud je mogao znati da će se susresti sa lošom viješću.“

15. *...kahvaltısını bir an önce bitirmesini yoksa teşkilata geç kalacaklarını söyleyip duruyordu.*⁶⁷

„...stalno je ponavljao da što prije završe doručak ili će zakasniti u organizaciju.“

Također imamo gl.imenicu u funkciji indirektnog objekta :

⁶⁴ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 14.

⁶⁵ İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 21.

⁶⁶ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 12.

⁶⁷ İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 163.

16. *Bu adamın işkence yapabileceğinden emin misin?*⁶⁸ (ablativ)

„Da li si siguran da ovaj čovjek može učiniti nasilje.”

17. *Öğrenildiği takdirde kendisinden bunun hesabının en şiddetli şekilde sorulacağına şüphe yoktu.*⁶⁹ (dativ)

„U slučaju da se sazna, nema sumnje da će od njega lično na žestok način tražiti objašnjenje.”

6. RAZLIKE IZMEĐU GL.IMENICA –DIK/ - (Y)ACAK I GL.IMENICE -MA

Rečenice nominalizirane glagolskom imenicom – ma te imenicama na – dik /- (y)acak strukturno i tipološki se ne razlikuju jedna od druge: obje su strukturirane po modelu SOP, a skupine koje su nastale nominalizacijom ishodišnih rečenica (*Ayşe gidiyor / Ayşe'nin gideceğini biliyorum / Ayşe'nin gitmesini istiyorum/ Ayşe'nin gittiğini biliyorum*) su direktni ili indirektni objekat prediktnog glagola.

Međutim postoje semantičke razlike ovih glagolskih imenica, koje često predstavljaju problem nenativnim govornicima pri njihovom odabiru i upotrebi u rečenici. Postoje tri kriterija (Čaušević, Nominalizacija II) pri odabiru glagolskih imenica: A) značenje glagolskih imenica kojima se nominalizira ishodišna rečenica (nominalizatori); B) značenje finitnog predikata ishodišne rečenice; C) značenje predikatnog glagola (finitnog predikata) temeljne rečenice u koju se ishodišna uvrštava.

6.1. Značenje glagolske imenice (nominalizatora)

Prva od razlika jeste razlika u značenju glagolskih imenica:

1. *Yemeği Ali'nin pişirmesini söyledim.*

„Rekao sam da jelo treba Ali napraviti.”

2. *Yemeği Ali'nin pişirdiğini söyledim.*⁷⁰

„Rekao sam da je jelo Ali napravio.”

⁶⁸ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 194.

⁶⁹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 43.

⁷⁰ Emine Yazar, *Dolaylı Evet/Hayır Sorularında –dik ve –ma ekleri, Dilbilim Araştırmaları 2012/ I; Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2012.*, str. 6.

3. *Yemeği Ali'nin pişireceğini söyledim.*

“Rekao sam da će Ali napraviti jelo.”

Bitno je uočiti da su ishodišne rečenice *uvršteno u istu temeljnu rečenicu, dakle kao izravni objekat istog predikatnog glagola*. Ove rečenice imaju istu rečeničnu strukturu (SOP), što pokazuje da su ove gl.imenice veoma slične po svojim sintaktičkim funkcijama. Pored toga što se koristi isti finitni glagol u tim rečenicama, dolazi do različitih značenja koje donose glagolske imenice. U prvom primjeru rečenicu nominaliziranu sa – ma prevodimo *zavisnom poticajnom rečenicom*, dok rečenica sa nominalizatorom – dik nosi značenje prošlog i sadašnjeg vremena, a na – (y)acak nosi značenje budućnosti i prevest ćemo ih *zavisnom izričnom rečenicom*. Da bismo pojasnili razliku u njihovom značenju preoblikovat ćemo ih u njihove ishodišne rečenice, dakle kod gl.imenice – ma ishodišna rečenica bi bila u imperativu, jer ne nosi obilježje vremena, ‘*Yemeği Ali pişirsin*’ *dedim*, Rekao sam: Neka Ali napravi jelo. Dok ishodišne rečenice gl.imenica – dik i – (y)acak će biti izražene prošlim i budućim vremenom: ‘*Yemeği Ali pişirdi*’ *dedim*, Rekao sam: Ali je napravio jelo; ‘*Yemeği Ali pişirecek*’ *dedim*, Rekao sam: Ali će napraviti jelo.

4. *Muhasebeci hesaplari şışirdiğini unuttu.*⁷¹

„Knjigovođa je zaboravio da je povećao račune.“

5. *Muhasebeci hesaplari şışireceğini unuttu.*

„Knjigovođa je zaboravio da će povećati račune.“

6. *Muhasebeci hesaplari şışirmeyi unuttu.*

„Knjigovođa je zaboravio povećati račune.“

U četvrtom primjeru je radnja u prošlom vremenu, gdje je knjigovođa zaboravio da je povećao račune. Zato u ovoj rečenici dolazi glagolska imenica – dik. Ovakve rečenice ćemo prevesti objekatskom zavisnom rečenicom sa veznikom *da + perfekt*. Isto tako rečenica koja izražava konkretnu buduću radnju dolazi sa glagolskom imenicom –

⁷¹ Murat Kural, *Yantumcelerde Çekim Ekleri*, Dilbilim araştırmaları 1994, str. 91.

(y)acak. U primjeru s glagolskom imenicom – ma, vidimo da je knjigovođa zaboravio odraditi neku radnju. Ovu rečenicu možemo prevesti zavisnom rečenicom sa infinitivom ili sa veznikom *da + prezent*: *Knjigovođa je zaboravio da poveća račune.*

7. *...gözlerini onun gözlerinden kaçırmak da bir samimiyetsizlik olarak yorumlanacağından onu korkutuyordu.*⁷²

„...i da skloni svoje oči s njegovih, plašilo ga je da će se to protumači kao neka neiskrenost.“

8. *Bir an daha sonraki insanların bu duvarları hizasından yüksek örme yoluna sapmalarından korktu.*

“Bojao se da bi ljudi koji dođu poslije njega *mogli da* krenu s time da zidaju viši zid nego što je sada.“

U ovim primjerima uočavamo razliku u upotrebi nominalizatora – ma i – (y)acak, gdje – ma izražava potencijalnu radnju, odnosno nema konkretnog povoda da se to desi, nego on pretpostavlja i strahuje da bi se to moglo desiti, dok gl.imenica na – (y)acak izražava buduću radnju, odnosno velika je mogućnost da će se to desiti, govori se o nekom konkretnom povodu: *njegovo skretanje očiju bi bio povod da se to protumači kao neiskrenost.*

6.2. Značenje predikatnog glagola ishodišne rečenice

Kao *drugi* kriterij odabira jedne od glagolskih imenica s kojom ćemo nominalizirati ishodišnu rečenicu jeste *značenja njenog finitnog predikata*. Ovu razliku ćemo najbolje prikazati preoblikom upravnog u neupravni govor:

1. “*Macit`le Nerimana dair bazı dedikodular duydam*” dedi.
2. *Macit`le Neriman`a dair bazı dedikodular duyduğunu söyledi.*⁷³

“Rekao je: Čuo sam/ čujem neke tračeve o Madzidu i Neriman.”

“Rekao je *da je* čuo neke tračeve o Madzidu i Neriman.”

⁷² I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası..*, str. 120.

⁷³ P. Safa, *Fatih Harbiye..*, str. 118.

3. *“Macit`le Neriman`a dair bazı dedikodular duyacağım” dedi.*
4. *Macit`le Neriman`a dair bazı **dedikodular duyacağını söyledi.***

“Rekao je: *Çüt ću* neke tračeve o Madžidu i Neriman.”

“Rekao je *da će čuti* neke tračeve o Madžidu i Neriman.”

5. *“Macit`le Neriman`a dair bazı dedikodular duysun” dedi.*
6. *“Macit`le Neriman`a dair bazı dedikodular duyacak” dedi*
7. *Macit`le Neriman`a dair bazı **dedikoduların duymasını söyledi.***

“Rekao je: Neka se čuju/ čüt će se tračevi o Madzidu i Neriman”.

“Rekao je da se čuju (neka se čuju, naredba) neki tračevi o Madžidu i Neriman.”

Primjeri 1 i 2 pokazuju da će perfektni oblik glagola u upravnom govoru (duydum), a također i različiti oblici za izražavanje sadašnjosti (duyuyor, duyar, duymaktadır) biti preoblikovani u nominalizator na – dik, koji implicira vremenska značenja. U primjeru 3 i 4 uočavamo glagol u upravnom govoru koji je u futuru, takvu rečenicu preoblikujemo u glagolsku imenicu – (y)acak, jer ona također implicira buduće vrijeme. U petom (5) primjeru uočavamo da se imperativni oblik predikatnog glagola ishodišne rečenice mora preoblikovati u gl.imenicu -ma + posvojni sufiks, jer ona ne implicira vrijeme. Isto tako u primjeru 6: *çüt će se(ima da se čuju) neki tračevi o Madžidu i Neriman*, “ako buduće vrijeme implicira neku vrstu naredbe tada će u preoblici doći gl.imenica – ma, a ako implicira samo buduće vrijeme tada će se u preoblici koristiti glagolska imenica – (y)acak.”⁷⁴

8. *„Artık bizim için çalışacaksın“ dedi.*⁷⁵ - *Artık onlar için çalışacağını söyledi.*

Rekao je: „Odsad ćeš raditi za nas.“ – Rekao je da će odsad za njih raditi.

9. *„Buyurun siz“ dedi, „küçük hanım da neredeyse gelir.“*⁷⁶ - *Onlara buyursunlar ve küçük hanımın neredeyse geleceğini söyledi.*

„Uđite vi“ rekla je, „gospođica uskoro dolazi.“ – Rekla im je da uđu, i da će gospođica ubrzo doći.

⁷⁴ Ekrem Čaušević, *Nominalizacija u turskom jeziku II*, Izvorni znanstveni članak, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1997., str. 48.

⁷⁵ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 91.

⁷⁶ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 15.

10. „*Yarın gece çok tehlikeli bir iş bizi bekliyor...“ demişti.*⁷⁷ - *Yarın gece çok tehlikeli bir iş onları bekleyeceğini söylemişti.*

„Sutra naveče nas čeka veoma opasan posao...“ rekao je. – Rekao je da ih sutra naveče čeka veoma opasan posao.

Kroz ove primjere vidimo da je na tri različita načina iskazana buduća radnja : futurom, pravim i nepravim prezentom. U primjeru 9 imamo iskazanu buduću radnju kroz nepravi prezent i prilošku oznaku *ubrzo, uskoro* (neredeysel), a u desetom primjeru imamo pravi prezent i prilošku oznaku *vremena- sutra* (yarın). Zbog toga sva tri predikata ishodišne rečenice tokom preoblike dolaze sa glagolskom imenicom – (y)acak.

11. „*Ona halini bir şiirle anlatmalisin” dedi.*

*Ona halimi bir şiirle anlatmam gerektiğini söyledi.*⁷⁸

Rekao mu je : „Moraš joj kroz poeziju izraziti svoje stanje.“

Rekao je da trebam kroz poeziju da joj izrazim svoje stanje.

Vidimo da *necesitativ* preoblikom upravnog u nepravni govor mora da se preoblikuje u nominalizator – dik + posvojni sufiks ili – (y)acak + posvojni sufiks, s tim da necesitativni oblik prelazi u perifrastični oblik sa glagolom *gerekmek*, prije kojeg dolazi *glagolska imenica – ma s posvojnim sufiksom*, odnosno *anlatmalisin - anlatmam gerekiyor*, a nakon toga preoblika ovog modalnog glagola u imenicu na – dik ili – (y)acak (*anlatması gerektiği / anlatması gerekeceği*).

6.2.1. Preoblika upitnih rečenica u upravnom govoru

U ovom radu bi također bilo zanimljivo spomenuti nominalizaciju upitnih rečenica upravnog govora.

1. „*Peki ne elde etmeye çalışıyorsun“ diye sordu.*⁷⁹

„Pitao je: „Šta to pokušavaš dobiti.“

⁷⁷ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 71.

⁷⁸ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 81.

⁷⁹ I.O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 135.

2. *Ne elde etmeye çalıştığımı sordu.*

„Pitao me je šta to pokušavam dobiti.“

Ako se upitna rečenica izražava sa nekom upitnom zamjenicom (ne, kim, nereye, ne zaman, kiminle), tada se finitni predikat u sklopu upravnog govora preoblikuje u jedan od nominalizatora sa oznakom vremena (- dik/ - (y)acak).

Yarar (2012, 1-19) navodi primjere rečenica u kojima je upitna partikula *mi*, tada se nominalizacija izražava na drugačiji način, odnosno traži se potvrđivanje ili nijekanje cijelog sadržaja (tzv. DA/NE pitanja). U ovim rečenicama glagol zavisne rečenice se uduplava, prvi član nosi nastavak za gerund – (y)*ip*, a drugi član prema kojem se ravna jeste *negativni* oblik tog istog glagola, a koji na sebi nosi *gl.imenicu – dik/ - (y)acak*, a u nekim slučajevima *i – ma*, o čijim razlikama ćemo govoriti u narednom tekstu a, u kojima se uvijek naglašava alternativa *je li* netko izvršio neku radnju ili *nije*. To ćemo prikazati primjerom:

3. „*Işığ*ı görüyor musun?” diye sordu.⁸⁰

Pitao je : „Vidiš li svjetlo.“

4. *Işığ*ı görüp görmediğini sordu.

“Pitao je da li vidi svjetlo ili ne.”

Ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na ovaj tip rečenice, gdje objekatsku sintagmu čini duplicirani oblik jednog glagola, odnosno DA/NE pitanja. Spomenuli smo da u ovim rečenicama dolazi najčešće glagolska imenica – dik i – (y)acak, ali Emine Yarar (2012, 1-19) predstavlja i neke primjere u kojima se javlja i *gl.imenica – ma*. To su glagoli: *söylemek, önem vermek, karar vermek* i *tartışmak*.

5. *Müdür öğrencinin sinava girip girmediğini söyledi.*⁸¹

“*Direktor je rekao da li je učenik izašao na ispit ili nije.*”

6. *Müdür öğrenciye sinava girip girmemesini söyledi.*

“*Direktor je rekao učeniku da li treba izaći na ispit ili ne.*”

⁸⁰ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 5.

⁸¹ Emine Yarar, *Dolaylı Evet/Hayır Sorularında...*, str. 13.

U prvoj rečenici gdje se koristi gl.imenica – dik, događaj koji se tu spominje je već ostvaren i ispričan. Jer finitni glagol *söylemek*, kada se koristi sa – dik nosi značenje indirektnog kazivanja (neupravni govor), i u ovoj rečenici ima značenje informisanja ili znanja. Upotrijebili smo istu rečenicu i u nju umjesto gl.imenice - dik stavili – ma da bismo lakše pojasnili i uočili razlike. Vidimo kada se gl.imenica – ma nađe u ovoj rečenici, tada rečenica nosi značenje izvršenja određenog događaja od strane osobe o kojoj se govori ili izražava želju (molbu) da se izvrši određeni događaj ili ne.

Kao što smo prethodno spomenuli u prvoj rečenici sa gl. imenicom – dik vidimo da se je događaj već ostvario, pozitivno ili negativno, dok u rečenici sa –ma događaj tek treba da se ostvari da li pozitivno ili negativno. Još jedna razlika u ovim rečenicama jeste sufiks subjekta u zavisnoj rečenici, dok se u prvoj rečenici sa – dik koristi *-(n)in* odnosno nalazi se u genitivnoj vezi sa glagolom *girmek* (öğrencinin girmediğini), u drugoj rečenici gdje se nalazi – ma dolazi sufiks *-(y)a/ (y)e* odnosno dativ i pokazuje da je radnja usmjerena na subjekat zavisne rečenice (öğrenciye). Kao što smo već spomenuli, u obe rečenice se koristi isti glagol *söylemek*, ali se one se razlikuju i po značenju ali i po njihovoj gramatičkoj strukturi.

Također glagol *önem vermek*, u indirektnim upitnim rečenicama (DA/NE pitanja) može da se koristi i sa gl.imenicom – dik i – ma.

7. *Kadın kedinin su içip içmediğine önem veriyor.*⁸²

“Žena pridaje važnost tome da li je mačka popila vodu ili nije.”

8. *Kadın kedinin su içip içmemesine önem veriyor.*

“Žena pridaje važnost tome da li mačka (inače) pije vodu ili ne.”

Finitni glagol ovih rečenica je isti, ali značenje je različito zbog upotrebe glagolskih imenica u zavisnoj rečenici. U prvoj rečenici glagol *önem vermek* izražava stav subjekta glavne rečenice vezano za radnju (unutar zavisne rečenice) da li je ostvarena ili nije, odnosno u rečenici se ističe vrijeme ostvarenja događaja. U drugoj rečenici je razlika unutar zavisne rečenice, događaj je šire obuhvaćen i opšti je, za razliku od prvog događaja.

⁸²Emine Yarar, *Dolaylı Evet/Hayır Sorularında...*, str. 14.

Još jedan glagol sličan dva prethodna jeste *karar vermek*, i ovaj glagol također može doći sa obe glagolske imenice, ali se značenje unutar rečenice mijenja.

9. *Mufettişler vergilerin toplanıp toplanmadığına karar verdi.*⁸³

“*Inspektor je donio odluku da li je porez prikupljen ili nije.*”

10. *Mufettişler vergilerin toplanıp toplanmamasına karar verdi.*

“*Inspektor je odlučio da li se treba prikupljati porez ili ne.*”

İz prvog primjera vidimo da glagol (*vergi*) *toplama* dolazi u pozitivnom ili negativnom obliku i uzimajući u obzir dokaze koje posjeduje, donosi neku odluku. Ukratko, događaj koji se spominje u zavisnoj rečenici je ostvaren, da li pozitivno ili negativno. A što se tiče druge rečenice događaj u zavisnoj rečenici još nije ostvaren i dosena je odluka o tome da li treba ta radnja biti ostvarena ili ne. Što znači da je razlika koja proizilazi iz upotrebe ove dvije gl.imenice vezana za vrijeme ostvarivanja događaja koji se spominje unutar zavisne rečenice.

Kao što smo i prethodno spomenuli ovi glagoli *söylemek*, *önem vermek*, *tartışmak*, *karar vermek* dolaze sa obe glagolske imenice, bilo to u standardnoj zavisnosloženoj rečenici ili u rečeničnoj strukturi *olup olmadığı* koju smo ovdje spominjali. Yazar također navodi grupe glagola s kojima dolazi samo –dik/ - (y)acak, to su; *sormak*, *merak etmek*, *araştırmak*, *düşünmek*, *bilmek*, *duymak*, *görmek*, *hatırlamak*, *unutmak* i dr.

Kroz ove podjele i istraživanja, saznali smo s kojom vrstom glagola dolazi gl.imenica –dik, a s kojom –ma, i također, s kojim od glagolima mogu doći obe glagolske imenice. Također smo primjetili da se u rečenicama upitnog oblika (*olup olmadığı*) koristi više –dik nego –ma. Ovo je još jedan dodatak (dimenzija) razlikama koje su prisutne kod ovih glagolskih imenica.

⁸³ Emine Yazar, *Dolaylı Evet/Hayır Sorularında...*, str. 14.

6.3. Značenje predikatnog glagola temeljne rečenice

Treći kriterij koji utječe na odabir glagolske imenice jeste značenje predikatnog glagola temeljne rečenice utječe na odabir glagolske imenice. Navest ćemo neke glagole kako smo to i obrađivali na predavanjima prof. Kerime Filan (Sintaksa infinitivnih formi) koji dolaze uz određene glagolske imenice.

Glagolska imenica –ma dolazi uz glagole:⁸⁴

1. *želje i očekivanja*: istemek (željeti), dilemek (željeti), arzulamak/ arzu etmek (željeti), beklemek (čekati)...
2. *molba, pomaganje*: rica etmek (moliti), yalvarmak (preklinjati), tavsiye etmek (savjetovati što, musade etmek (dopustiti što), yardim etmek (pomoći, pomagati), ...)
3. *nada*: umut etmek (nadati se)...
4. *o(ne)mogućavanja*: kolaylaştırmak (olakšati), engellemek (spriječiti), imkan vermek (pružiti priliku), ...
5. *prihvatanje ili odbijanje* (kabul etmek (prihvatiti), reddetmek (odbiti)...)...
6. *naredba i zabrana*: emretmek (narediti), söylemek (reći, narediti), yasaklamak (zabraniti), ...
7. *procjenu*: doğru bulmak (smatrati ispravnim), kötü bulmak (smatrati lošim), faydali bulmak (smatrati korisnim), tehlikeli bulmak (smatrati opasnim), uzucu bulmak (smatrati žalosnim)...
8. *glagoli kojima se izriču ugodna i neugodna čuvstva*: sevinmek (radovati se), hoslanmak (svidjeti se, dopasti se), gurur duymak (osjećati se ponosnim), bikmak (zasititi se čega), sikilmek (dosaditi), korkmak (bojati se), nefret etmek (mrziti nešto)...

Glagolske imenice –dik / -acak dolaze uz glagole:

⁸⁴ Kerima Filan, Neobjavljena predavanja iz predmeta *Sintaksa infinitivnih formi*, održanih u akademskoj 2015/16.

1. *govorenja i priopćavanja*: belirtmek (pojasniti), duymak (çuti), hissetmek (osjećati), söylemek (reći), aciklamak (objasniti, pojasniti), bildirmek (priopćiti), ifade etmek (izraziti, izložiti)...
2. *opažanja*: bilmek (znati), görmek (vidjeti), öğrenmek (saznati), unutmak (zaboraviti), anlamak (shvatiti), fark etmek (primjetiti, opaziti), unutmak (zaboraviti)...
3. *mišljenja i vjerovanja*: inanmak (vjerovati), düşünmek (misliti), sanmak, zannetmek (misliti, smatrati)....)

Navest ćemo primjer koji će nam pokazati kako to značenje predikatnog glagola utječe odabir glagolske imenice i značenje rečenice:

1. *Şimdi başına neler geleceğini biliyorsun.*⁸⁵

“Sada znaš šta će te snaći.”

2. *Şimdi başına neler geldiğini biliyorsun.*

“Sada znaš šta te je snašlo.”

3. *Tramvayın daha hızlı gitmesini istiyor.*⁸⁶

“Želi da tramvaj ide još brže.”

U prava dva primjera, glagolsku imenicu –dik i – (y)acak nije moguće zamjeniti glagolskom imenicom – ma, kao što ni u trećoj rečenici nije moguće umjesto – ma staviti – dik, rečenice bi bile negramatične. Izbor glagolskih imenica je semantičke naravi. U prvom primjeru sa gl.imenicom – dik se izriče prošla ili sadašnja radnja kao objektivna činjenica, u drugom gdje je – (y)acak konkretna buduća radnja, dok je s gl.imenicom – ma izražava fiktivna radnja.

U turskom jeziku postoji određeni broj glagola koji pripadaju dvjema semantičkim skupinama, tj; otvaraju mjesto i gl.imenicama na – dik /- (y)acak i gl.imenici – ma. Takve glagole, i značenja koja se mijenjaju spram korištenja gl.imenice nenativni govornici moraju učiti i usvajati. To su glagoli govorenja, mišljenja, i opažanja i glagolima htijenja i čuvstva. Tako npr; söylemek, sevinmek, karar vermek itd. Ako se ovim glagolima u rečenici želi iskazati uopćena, potencijalna, očekivana, poticajna, čak

⁸⁵ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 203.

⁸⁶ P. Safa, *Fatih Harbiye...*, str. 113.

i neizravna zapovijed tada se uvrštava glagolska imenica – ma, međutim ako se želi iskazati konkretna radnja tada se uvrštavaju – dik i – (y)acak.

Navest ćemo neke primjere:

Glagol sevinmek:

4. *O anda, uyumuş olmamasına sevindi...*⁸⁷

„U tom trenutku, obradovao se što nije zaspao...“

5. *Hiç olmazsa devlet dağdağasından uzak yaşayıp öylece öldüğüne sevindi.*⁸⁸

„Ako nista, obradovao se tome što je živio i umro daleko od državnih nemira.“

Ove rečenice ćemo prevesti objektsko-uzročnom zavisnom rečenicom, koje se učvršćuju po glagolima koji znače kakvo psihološko stanje ili neko raspoloženje. A vežu se s veznicima *što i da*.

Glagol karar vermek:

6. *...ama kendisine vekalet etmesi gereken kişiyi nasıl seçmesi gerektiğine bir türlü karar verememişti.*⁸⁹

“...ali se nikako nije mogao odlučiti kako bi trebao da odabre osobu koja bi ga trebala zamjeniti.”

7. *...düşüncelerinden kurtulup, rahatça uyuyabilmek için babasının uyuku şerbetinden içmeye karar verdi.*⁹⁰

“...da bi se spasio od misli, i da bi mogao rahat zaspiti, **odlučio je da popije** očev sirup za spavanje.”

Kroz ova dva primjera smo pokazali da uz finitni glagol *karar vermek*, može kao dopuna doći i gl.imenica – ma i – dik/ - (y)acak.

⁸⁷ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 25.

⁸⁸ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 158.

⁸⁹ I. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 45.

⁹⁰ Ibid., str.41.

Glagol söylemek:

8. "Kıyıyı çal. Başkası çıkarsa Aslıhan'ı iste ve onu şu karşıkı bağların arasında **beklediğimi söyle!**" Genç gitti. Kıyıyı seyis açmıştı. Ona Paşa'dan küçük hanımefendiye bir **mesaj getirdiğini söyledi.**⁹¹

"Pozvoni na vrata. Ako neko drugi izade, traži Aslıhan i reci da je čekam među onim vinogradima preko puta. Dječak je otišao. Vrata je otvorio konjušar. Rekao mu je da je donio poruku za gospođicu od Paše."

9. ...maktulun gömülmesi için **gerekeni yapmasını söyledi.**⁹²

"Rekao mu je da uradi što je potrebno da se zakopa ubijeni."

U ovom slučaju gdje se javlja gl.imenica –ma kao dopuna glagola *söylemek*, vidimo da se prevodi zavisnom namjernom rečenicom, odnosno nekim vidom naredbe, *rekao mu je da uradi sve što je potrebno*.

⁹¹ İ. Pala, *Katre-i Matem...*, str. 140.

⁹² İ. O. Anar, *Puslu kıtalar atlası...*, str. 163.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada je bio da se detaljnije pojasni nominalizacija u rečenici u turskom jeziku, te da se kroz proces nominalizacije pojasni objekatska sintagma kroz glagolske imenice – ma, - dik i – (y)acak. Za obradu ove teme fokusirali smo se na ove glagolske imenice jer su najfrekventnije u turskom jeziku, te kroz njihove funkcije objekta u rečenici željeli smo da ih objasnimo u sistemu turskog jezika.

Analizom rečenica koje smo ekscerpitali iz datog korpusa i literature uvidjeli smo da se rečenice sa gl.imenicom na – ma, - dik i – (y)acak prevode sa bosanskim zavisnosloženim rečenicama, da li sa izričnim, objekatskim ili namjernim.

Glagolska imenica na – ma se tvori od infinitivne osnove glagola dodavanjem nastavka – ma/- me. Prevodni ekvivalent ove gl.imenice na bosanski jezik je: a) infinitiv na –ti/-ći; b) gl. imenicom na –nje; c) zavisnom izričnom ili namjernom rečenicom s veznikom –da. Prima sve imeničke nastavke, a označava tok i vršenje radnje. Također smo kroz rad uočili da se glagolska imenica - ma koristiti uz fazne (başlamak, devam etmek..), modalne glagole (istemek, arzu etmek..), također dolazi uz glagole: želje i očekivanja, molbe i pomaganja, nade, prihvatanja, odbijanja i dr.

Što se tiče glagolskih imenica – dik / - (y)acak važno je spomenuti da imaju relativno značenje vremena, odnosno vremensko značenje prošlosti i sadašnjosti nije razgraničeno, tako da se rečenice u kojima se nalaze gl.imenice – dik/- (y)acak mogu prevesti u prošlom i sadašnjem vremenu. Da bi se u ovim rečenicama preciziralo vrijeme, koristiti se perifrastična konjugacija: *istemiş olduğunu*- šta si htio/ želio; *istemekte olduğunu*- šta hoće/želi. Semantički ekvivalent ovih rečenica je bosanska *zavisna izrična rečenica sa veznikom –da*. U našim primjerima utvrdili smo da se ove glagolske imenice koriste sa glagolima govorenja, priopćavanja, opažanja, mišljenja i vjerovanja, kao što se na to već ukazuje u literaturi.

Na kraju na osnovu analize možemo uočiti da iako su im sintaksičke funkcije iste i nalaze se na istom mjestu kao direktni ili indirektni objekat (dopuna) nekog finitnog glagola ipak ima dosta razlika koje obilježavaju ove glagolske imenice. Neke od razlika koju smo uočili jesu razlike u samom značenju glagolske imenice, recimo imamo

identičnu rečenicu u koju stavimo različite gl.imenice te rečenice će poprimiti drugačije značenje. Kao na primjer u rečenicama: *Yemeği Ali'nin pişirmesini söyledim.* „Rekao sam da jelo treba Ali napraviti. ” *Yemeği Ali'nin pişirdiğini söyledim.* “Rekao sam da je jelo Ali napravio.”

Također ono što utječe na odabir gl.imenice u rečenici jeste značenje finitnog glagola, odnosno da li je prije nominalizacije bio u imperativu (-ma), futur (-acak), prošlo ili sadašnje vrijeme (-dik).. Također kroz analizu uočili smo zanimljivosti kod (E.Yarar, 2012, 1-19) preoblake upitnih rečenica u upravnom govoru, u kojima se pretežno koriste glagolske imenice –dik i - (y)acak, međutim uvidjeli smo da s određenim glagolima dolazi i gl.imenica – ma.

LITERATURA:

- Anar, Ihsan Oktay, *Puslu kıtalar atlası*, İletişim Yayınları, 41 Baskı, İstanbul, 2011., 228 str.
- Aydın, Özgür, “Sözdizim İşlemlerinde Sağa Taşıma Etkisi“, *Dilbilim Araştırmaları 2010*, Boğazıcı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010., str. 1-13.
- Čaušević, Ekrem, *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika d.o.o., Zagreb, 2018., 358 str.
- Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996., 553 str.
- Čaušević, Ekrem, „Nominalizacija u turskom jeziku 1- Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika“, *Suvremena lingvistika 40*, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1995., str. 33-50.
- Čaušević, Ekrem, „Nominalizacija u turskom jeziku 2 - Prilog kontrastivnoj analizi sintakse turskog i hrvatskog jezika“, *Suvremena lingvistika 43/44*, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1997., str. 29-60.
- Đinđić, Slavoljub; Teodosijević, Mirjana; Tanasković, Darko, *Türkçe- Sırpça sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1997.
- Filan, Kerima, Neobjavljena predavanja iz predmeta *Sintaksa infinitivnih formi*, održanih u akademskoj 2015/16.
- Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail; *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000., 476 str.
- Karahan, Layla, *Türkçede söz dizimi*, Akçağ Yayınları/58, Ankara, 2009., 192 str.
- Kural, Murat, „Yantümcelerde Çekim Ekleri“, *Dilbilim Araştırmaları 1994*, str. 80-107.
- Pala, Iskender, *Katre-i Matem*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2000., 380 str.
- Safa, Peyami, *Fatih Harbiye*, Alkim Yayınevi, İstanbul, 2004., 142 str.
- Taylan Erguvanlı, Eser; “Yantümcelerde Tamlayan Ekinin İşlevi Üzerine “, *Dilbilim Araştırmaları 1994*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 1994., str.31-41.
- Yarar, Emine, „Dolaylı Evet/Hayır Sorularında –Dik ve –mA Ekleri“, *Dilbilim Araştırmaları 2012/I*, Boğazıcı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2012., str. 1- 18.